

Брусенко О. А., аспірант, викладач кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЛ-ІНФІКОВАНИМИ

У статті порушуються проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з ВІЛ-інфікованими. Автор описує програму підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з ВІЛ-інфікованими, подає зміст, мету та завдання програми навчального курсу «Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-інфікованими».

Ключові слова: соціальні педагоги, ВІЛ/СНІД, ВІЛ-інфіковані, соціально-педагогічна робота.

Актуальність дослідження. В умовах сучасної соціально-економічної та політичної ситуації українське суспільство потребує кардинальних реформ в системі вищої освіти, завдання якої — підготувати компетентного фахівця, здатного задовольняти актуальні вимоги суспільства. Тому одним із концептуальних завдань модернізації системи університетської освіти України на сучасному етапі є забезпечення якості підготовки майбутніх соціальних педагогів, здатних надавати кваліфіковану допомогу різним групам клієнтів.

Однією з груп клієнтів, що потребують на сьогодні допомоги фахівців, є люди, що живуть з ВІЛ/СНІД, зокрема діти. Так, за даними Міжнародного Альянсу з ВІЛ/СНІД в Україні станом на 1 грудня 2011 р. ВІЛ-позитивний статус підтверджено у 1657 дорослих та 356 дітей, а СНІД — у 923 дорослих та 10 дітей. Кумулятивна ж кількість випадків ВІЛ-інфекції серед дорослих становить 170 038, дітей — 327 489, випадків СНІД — 45 171 серед дорослих і 1 129 серед дітей [2].

Аналіз наукових досліджень. Останніми роками в Україні захищено низку дисертацій з проблем підготовки соціальних працівників, зокрема: професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти (О. Карпенко); професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до менеджменту в соціальній роботі (Є. Дедов); формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету (Д. Годлевська) та ін. Розроблено фундаментальні науково-теоретичні та методичні засади фахової підготовки соціальних працівників (В. Бочарова, Р. Вайнола, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук). Питання інтеграції людей, які живуть з ВІЛ, розкрито у працях Є. Большова, Ю. Сахно, Н. Храченко.

Аналіз наукових досліджень дає змогу зробити висновок, що проблема підготовки майбутніх висококваліфікованих соціальних педагогів до роботи з ВІЛ-інфікованими не була об'єктом та предметом окремого наукового дослідження.

Відповідно **метою статті** є висвітлення досвіду підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з ВІЛ-інфікованими в Інституті психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Результати проведеного нами у 2011 р. контент-аналізу навчальних планів підготовки соціальних педагогів та соціальних працівників освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» засвідчили, що в більшості вищих навчальних закладів України лише частково проводиться підготовка студентів до соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими. Однак аналіз змісту цих програм переважно присвячений розкриттю окремих аспектів проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні.

Рекомендації. У зв'язку з цим нами було розроблено програму курсу «Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-інфікованими», яка включена до навчальних планів підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» Київського університету імені Бориса Грінченка [1]. Програма впроваджується з 2011 р.

Мета навчальної програми: сприяти оволодінню студентами основними знаннями та вміннями, необхідними для розвитку професійної компетентності, та формуванню високого рівня готовності до здійснення соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими.

Завдання навчальної дисципліни:

- формувати мотивацію студентів до оволодіння знаннями, уміннями і навичками соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими;
- сприяти засвоєнню студентами обсягу теоретичних знань щодо змісту соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими;
- сприяти розвитку особистісних якостей студентів, необхідних для успішної соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованим клієнтом і формування професійної компетентності;
- формувати у майбутніх фахівців готовність до здійснення соціально-педагогічної роботи з різними категоріями ВІЛ-інфікованих клієнтів.

Програма складається з двох змістовних модулів. Розглянемо тематику модулів та перелік питань, які розглядають під час вивчення тем.

Теоретична частина курсу містить 8 тем і розрахована на 16 годин лекційних занять. Практичну частину розраховано на 12 годин семінарських і 8 годин практичних занять. Практичні заняття, окрім пере-

ліку основних понять, списку рекомендованої літератури, містять завдання для самоперевірки.

Перший змістовний модуль «Загальні засади соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими» містить такі теми та питання:

Тема 1. Теоретико-методологічні засади проблеми ВІЛ/СНІДу в Україні. Розвиток епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні та світі: історія та основні тенденції останніх років. Етіологія та патогенез ВІЛ-інфекції. Шляхи передачі ВІЛ та умови, що їх визначають. Оцінка ризику щодо інфікування ВІЛ. Стадії розвитку ВІЛ-інфекції в організмі людини. Профілактика інфікування.

Тема 2. Сучасні підходи до діагностики та лікування ВІЛ-інфекції. Особливості тестування на ВІЛ в Україні. Процедура встановлення діагнозу. Лікування ВІЛ-інфекції: антиретровірусна терапія, її препарати, механізми їх дії. Показання до призначення антиретровірусної терапії, контроль за її проведенням. Побічні ефекти антиретровірусної терапії та зміна схеми лікування. Особливості формування прихильності до АРВ-терапії.

Тема 3. Соціальна адаптація ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Проблеми толерантного ставлення до людей, які живуть із ВІЛ/СНІД. Основні аспекти соціальної адаптації людей, які живуть із ВІЛ/СНІД. Проблема нетолерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ/СНІД з боку суспільства. Стигма та стигматизація, асоційовані з ВІЛ/СНІДом. Поняття дискримінації. Прояви та механізми дискримінації, пов'язаної з ВІЛ/СНІД. Шляхи протидії стигматизації та дискримінації, пов'язаних з ВІЛ/СНІД.

Тема 4. Правові аспекти роботи з людьми, які живуть із ВІЛ/СНІД. Загальна характеристика українського законодавства у сфері протидії ВІЛ/СНІДу, ключові нормативно-правові документи. Відповідальність за порушення законодавства. Захист прав ВІЛ-позитивних та хворих на СНІД людей.

Другий змістовний модуль «Зміст соціально-педагогічної роботи з ВІЛ-інфікованими» містить такі теми та питання:

Тема 5. Особливості соціально-педагогічної роботи з вагітними ВІЛ-інфікованими жінками. Тестування на ВІЛ вагітних жінок. Проблеми продовження вагітності за умови виявлення ВІЛ-інфекції під час вагітності. Особливості консультування ВІЛ-інфікованих вагітних жінок та породіль. Профілактика вертикальної трансмісії.

Тема 6. Організація соціально-педагогічної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям. Проблеми, які виникають у дітей, що мають тяжкі захворювання. Психологічні особливості дітей, які живуть з ВІЛ. Особливості виховання ВІЛ-інфікованих дітей. Модель соціально-психологічної допо-

моги ВІЛ-позитивним дітям та їхнім родинам. Корекція проблем поведінки дітей із тяжкими захворюваннями.

Тема 7. Соціальний супровід ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей. Мета та завдання соціального супроводу сімей, які мають ВІЛ-інфіковану дитину в Центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Особливості соціального супроводу сім'ї, яка виховує дитину з ВІЛ-інфекцією. Соціальний супровід прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, в які влаштовано дітей, які живуть з ВІЛ.

Тема 8. Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-позитивними та дискордантними парами. Підходи до консультативної допомоги сім'ям ВІЛ-позитивних. Особливості консульгування пар, що звертаються з приводу тестування на ВІЛ. Соціально-педагогічна робота з дискордантними парами.

Для самостійної роботи студентам пропонується кілька завдань, що мають підсумовувати знання, здобуті під час вивчення поточних тем курсу «Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-інфікованими».

Теми, що виносяться для самостійної роботи студентів, безпосередньо пов'язані з матеріалом, який вивчається на поточних заняттях. Виконання завдань самостійної роботи вимагає від студента глибокого володіння матеріалом, отриманим під час поточних занять, розвиває вміння самостійно досліджувати проблему шляхом пошуку й аналізу спеціальної літератури з різних галузей знань, розвиває вміння викладати та відстоювати власну точку зору.

Завдання виконуються у зошитах для самостійної роботи та подаються на підсумковому занятті відповідного модуля. Розглянемо детальніше питання самостійної роботи студентів.

Тема 1. Розвиток епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні та у світі. Етіологія та патогенез ВІЛ-інфекції.

1. Визначте сучасні тенденції поширення ВІЛ в Україні.
2. Опишіть етіологію та патогенез ВІЛ-інфекції.
3. Вкажіть ланки ураження імунітету при ВІЛ-інфекції.
4. Охарактеризуйте фактори підвищення ризику інфікування ВІЛ під час незахищених сексуальних контактів.
5. Запропонуйте шляхи запобігання передачі ВІЛ від матері до дитини.

Тема 2. Медичні аспекти догляду й лікування ВІЛ-інфікованих.

1. Визначте мету антиретровірусної терапії.
2. Назвіть групи антиретровірусних препаратів.
3. Обґрунтуйте показання для призначення антиретровірусної терапії.
4. Охарактеризуйте особливості призначення антиретровірусної терапії дітям.

5. Розробіть проблемну ситуацію і відповідно до неї опишіть особливості проведення антиретровірусної терапії у дітей.

Тема 3. Толерантність як протидія поширенню стигми та дискримінації ВІЛ-позитивних людей.

1. Визначте відмінності між стигмою та дискримінацією.
2. Вкажіть причини та наслідки дискримінації.
3. Запропонуйте шляхи протидії стигмі та дискримінації.
4. Розробіть рекомендації соціальним педагогам щодо формування толерантного ставлення до дітей та їх сімей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу.

Тема 4. Нормативно-правове регулювання життєдіяльності ВІЛ-інфікованих.

1. Охарактеризуйте стан українського законодавства у сфері ВІЛ/СНІДу.
2. Назвіть специфічні права ВІЛ-інфікованих людей в Україні.
3. Обґрунтуйте, яким чином реалізується на практиці право на конфіденційність інформації про ВІЛ-позитивний статус.
4. Назвіть ключові нормативно-правові документи, які регулюють правовідносини у сфері ВІЛ/СНІДу.

Тема 5. Методи соціально-педагогічної роботи з вагітними жінками.

1. Визначте, яким має бути дотестове консультування вагітних жінок.
2. Опишіть проблеми, які виникають у ВІЛ-позитивних вагітних жінок.
3. Обґрунтуйте вплив соціального педагога на психоемоційний стан жінки, що дізналася про свій ВІЛ-позитивний стан під час вагітності.
4. Охарактеризуйте особливості консультування ВІЛ-позитивних жінок, які вирішили залишити дитину в пологовому будинку.

5. Змодельуйте проблемну ситуацію (запит) і рекомендації щодо надання соціально-педагогічної допомоги ВІЛ-позитивним вагітним жінкам.

Тема 6. Психологічна підтримка ВІЛ-позитивних дітей та їхніх сімей.

1. Вкажіть психологічні особливості дітей, які живуть з ВІЛ.
2. Визначте проблеми, які виникають у дітей, що мають тяжкі захворювання.
3. Охарактеризуйте особливості виховання ВІЛ-інфікованих дітей.
4. Проаналізуйте особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають проблеми в поведінці, спричиненій тяжким захворюванням.

5. Розробіть модель соціально-психологічної допомоги ВІЛ-позитивним дітям та їхнім родинам.

Тема 7. Соціальна підтримка дітей з ВІЛ-інфекцією в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

1. Охарактеризуйте соціальні послуги для ВІЛ-інфікованих дітей в Україні.

2. Визначте мету та завдання соціального супроводу сімей, які мають ВІЛ-інфіковану дитину, в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

3. Проаналізуйте особливості соціального супроводу сім'ї, яка виховує дитину з ВІЛ-інфекцією.

4. Розкрийте доцільність соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, в які влаштовано дітей, що живуть з ВІЛ.

5. Змодельуйте кілька проблемних ситуацій (запитів) і рекомендацій щодо здійснення соціальної підтримки дітей з ВІЛ-інфекцією.

Тема 8. Соціально-педагогічне консультування сімей, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

1. Охарактеризуйте специфіку консультування сімей, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

2. Назвіть правила роботи з сім'ями, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

3. Визначте вимоги, які висуваються до працівника ВІЛ-сервісної організації, який працює з сім'ями.

4. Змодельуйте кілька проблемних ситуацій (запитів) і рекомендацій щодо здійснення соціально-педагогічного консультування сімей, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

Наприкінці вивчення курсу студентам пропонується *індивідуальне навчально-дослідне завдання*, а саме — написання есе на одну з тем:

1. Основні тенденції розвитку епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні.

2. Шляхи передачі ВІЛ-інфекції у суспільстві.

3. Методи профілактики ВІЛ-інфекції у молодіжному середовищі.

4. Особливості перебігу ВІЛ-інфекції у дітей.

5. Проблеми формування прихильності до тривалого антиретровірусного лікування.

6. Призначення і можливості антиретровірусної терапії: динаміка розвитку лікування.

7. Причини виникнення критичних ситуацій у житті ВІЛ-інфікованої людини.

8. Соціально-педагогічні методи оцінки кризових ситуацій у роботі з ВІЛ-інфікованими клієнтами.

9. Основні передумови виникнення кризи у житті людей з ВІЛ-інфекцією.

10. Вплив стигматизації та дискримінації на якість життя людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом в Україні.

11. Нормативно-правові засади соціального захисту ВІЛ-інфікованих. Порушення прав людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, на різних рівнях соціальної взаємодії.

12. Переваги та недоліки соціальної підтримки, яку надають недержавні організації ВІЛ-інфікованим в Україні.

13. Особливості функціонування мережі недержавних центрів денного перебування для ВІЛ-інфікованих.

14. Методи соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які планують розкрити позитивний ВІЛ-статус дитині.

15. Місце та роль соціального педагога в процесі розкриття позитивного ВІЛ-статусу дитині.

16. Актуальні проблеми виховання та розвитку ВІЛ-інфікованих дітей.

17. Вплив соціальних інститутів на процес соціалізації ВІЛ-інфікованої дитини.

18. Особливості соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

19. Напрями соціально-педагогічної роботи з сім'ями, які виховують ВІЛ-інфікованих дітей.

20. Роль соціального супроводу сімей, які виховують ВІЛ-інфіковану дитину.

Упродовж навчання студентам пропонуються лекції, практичні заняття, аналіз науково-педагогічної літератури та періодичних видань, робота з роздатковим матеріалом, складання словників, самостійна робота, розв'язання проблемних ситуацій, розробка методичних рекомендацій.

Висновок. Отже, розроблений та впроваджений нами курс «Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-інфікованими» охоплює актуальні питання теорії та практики соціально-педагогічної діяльності і може бути рекомендований для підготовки майбутніх соціальних педагогів. У результаті опанування курсу студенти ознайомлюються з основами соціально-педагогічної діяльності. Загалом, курс сприяє не лише формуванню належного професійного рівня та готовності до роботи майбутніх соціальних педагогів та соціальних працівників у цьому напрямі, а й розвитку особистої громадянської відповідальності, соціальної активності, роботи з різними групами ВІЛ-інфікованих клієнтів.

ДЖЕРЕЛА

1. Брусенко О. Л. Соціально-педагогічна робота з ВІЛ-інфікованими : навч. прогр. / Олена Леонідівна Брусенко. — К. : Інститут психології та соціальної педагогіки Київ. ун-ту ім. Б. Грінченка, 2011. — 74 с.
2. Эпидемическая ситуация по ВИЧ-инфекции/СПИДу в Украине [Электронный ресурс] / Международный Альянс по ВИЧ/СПИДу в Украине. — Режим доступа: www.aidsalliance.org.ua/cgi-bin/index.cgi?url=/ua/library/statistics/index.htm

В статье затронуты проблемы профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к работе с ВИЧ-инфицированными. Автор описывает программу подготовки будущих социальных педагогов к работе с ВИЧ-инфицированными, приводит содержание, цель и задачи программы учебного курса «Социально-педагогическая работа с ВИЧ-инфицированными».

Ключевые слова: социальные педагоги, ВИЧ/СПИД, ВИЧ-инфицированные, социально-педагогическая деятельность.

In the article the problems of professional preparation of future social pedagogues rise to work with HIV-infected. An author describes the program of preparation of future social pedagogues to work with HIV-infected. The program has maintenance, purpose and tasks of educational course «Social-pedagogical Work with HIV-infected».

Key words: social pedagogues, HIV/AIDS, HIV-infected, social-pedagogical activity.